

СССНП

САМОСТОЕН СИНДИКАТ НА НОВИНАРИ И МЕДИУМСКИ РАБОТНИЦИ

БИЛТЕН бр. 34
јуни, 2019

НОВИНАРСТВОТО КАКО ЈАВНО ДОБРО

УВОДНИК

Свездан Георгиевски

Насилство врз слободата!

И во теоријата и во праксата постојат неколку објаснувања за физичкото и вербалното насилство врз новинарите и тие главно се сведуваат на: застрашување, замолчување, фрустрираност, општествени поделби (предавници/патриоти), манипулации, притисок итн. Она што не постои е објаснувањето зошто надлежните институции не реагираат соодветно на насилствата и законите врз новинарите? Зошто нападот врз новинар законодавецот не го препознава како напад врз службено лице? Зошто полицијата и обвинителствата не реагираат на бројните закани по социјалните мрежи (потписникот на овие редови современо редовно и уредно ги документираше и пријавуваше закани по сопствениот живот и по животот на членовите на неговото семејство и – не се случи ништо)? И на крајот (но, не и најневажно), зошто дури и во случаите кога полицијата ќе евидентира насилство врз новинар, вообичаено тој насилнички акт се прикрива или минимизира под ставката „нарушување на јавниот ред и мир“?

Колку и да ја употребувате логиката нема да можете да дојдете до логичен одговор, освен дека на општеството и на политичките елити не им требаат слободоумни и независни новинари, туку исплашени вршители на информативната дејност! Зошто? Затоа што затвореното и манипулативното информирање создава заробена и популистичка држава со исплашени и послушни поданици и обратно – квалитетниот и независен информативен систем создава независни, слободномислечки и општествено мобилни поединци – она од што се чини дека се плаши секоја овдешна политичка елита.

Во таа смисла, сите заложби за слободно и демократско општество остануваат тоа што се – флоскули, испразнети од било каква содржина. Новинарите се осиромашени, принудени да работат како прекарни работници во меркантилистички медиуми и, згора на тоа, остануваат незащитени пред закани на насилниците од секаков вид. Институциите со својата (не) активност дури создаваат привид дека насилството над новинарите во некоја смисла е заслужена казна за нивната недисциплина и непослушност, а оттаму лесно се стасува до констатацијата „Така му требаше“, што новинарската професија ја става во редот на најризичните занимања. Всушност, ја обесмислува професијата, бидејќи таа носи многу поголем ризик наспроти премалите ефекти, кои во вакви услови можат да се постигнат.

Затоа насилството над новинарите, било да е вербално или физичко, не треба да се сфати само како насилство врз човековиот живот и достоинство (иако ретко се сфаќа дури и така), туку насилство врз човековите слободи и права. Слободните и независни новинари во слободните и независни медиуми најчесто се поврзуваат со резултати од типот на запирање на сиромаштијата, јакнење на граѓанското општество, институционалните промени, политичката транспарентност, свеста за јавното здравство, поддршката на образованието итн. Со еден збор, тие се основата на демократијата и на мирот. Затоа секако насилство врз новинарите во суштина е насилство врз слободата!

Ќе го чуе ли Обвинителството новинарскиот крик против насилниците?

Пишува:
Стојанка
Митреска

На својот грб ги носиме сите закани, уцени и калкулации со новинарската приказна верувајќи дека, сепак, ако оваа година сме ранжирани на 59 место од 100 земји на листата на „Фридом Хаус“, има надеж дека алките на власа ќе попуштат и ќе можеме да се качиме скалило погоре. Истовремено ќе треба да ја извојуваме и потешка битка - за правда против насилството, бруталноста, крвањето рака на новинарите...

Стр. 2 - 6

Проектот „Писменост за вести и дигитална писменост- Справување со лажните вести“ е финансиран од Европската Унија

ИМПРЕСУМ

Издава:
Самостоен синдикат
на новинари
и медиумски работници

Рајко Жинзифов 22,
1000 Скопје

Телефон:
+389 2 2671 201

Електронска пошта:
ssnm.info@gmail.com

Уредник:
Свездан Георгиевски
Превод: Гоце Трпковски

Публикацијата е помогната од Европската Унија, како дел од проектот „Писменост за вест и дигитална писменост: Справување со лажните вест“ имплементиран од Македонски институт за медиуми, Институт за комуникациски студии, Самостоен синдикат на новинари и медиумски работници и Медиа дајверсити институт.

“Содржината на оваа публикација е целосна одговорност на Синдикатот на новинари и медиумски работници и во никој случај не ги одразува ставовите на Европската Унија”

Ќе го чуе ли Обвинителството новинарскиот крик против насилниците?

Најновиот извештај на американската невладина организација „Фридом Хаус“ во кој Македонија е рангирана како земја со „делумно слободни“ медиуми, многу прецизно ја отсликува состојбата на се уште заробената слобода и вистина во македонските медиуми. Додуша, констатиран

е мал напредок - подобрување на сликата со медиумите во споредба со лани, што верувам дека секој од нас на своја кожа го чувствува тоа во секојдневна работа, во своите редакции.

Не паметам дека пред неколку години имав доволно храброст да ги наредам сите со ред политичари,

газди, сите оние што ми ја забрануваа слободата во изразувањето и објавувањето на вистината. Најверојатно тогаш сум била во тесно. А и тогаш, како и сега, не барав ние новинарите да бидеме заштитени мечки, барав само едно - слобода во новинарската мисла како единствено и најсилно оружје што го имаме. Барав слобода, добив опомена (за влакно избегнав казна - отказ), а сè уште не можам да се ослободам од чувството дека јас, моите колеги, сите сме само заробеници во слободата што толку силно ја бараме, а како да не знаеме да ја извојуваме.

Колку само од нашите колеги стегнати во моќните алки на газдите на медиумите беа избркани или си заминаа од редакции во кои сè уште се продава „големата висти-

на“. И ова е дел од заробената новинарска приказна од која последиците се уште ги чувствуваме, а на кои не потсетува и последниот извештај на „Фридом Хаус“.

Згора на овој силен вител во кој со години се вртиме во круг, на својот грб ги носиме сите закани, учени и калкулации со новинарската приказна верувајќи дека, сепак, ако оваа година сме рангирани на 59. место на листата од 100 земји, има надеж дека алките на власта ќе попуштат и ќе можеме да се качиме скалило погоре. Но, истовремено ќе треба да извојуваме потешка битка - за правда против насилството, бруталноста, кревањето рака на новинарите.

Како може да очекуваме дека ќе ни се случат реформи, ако новинарска екипа, како што беше последниот случај на закани и тортура врз колеги од ТВ 21 во Арачиново се држат насилно во општинска зграда, а речиси два месеца од ин-

цидентот нема најава за епилог ниту од МВР, ниту од Обвинителството.

Неодамна претседателот на ЗНМ Младен Чадиговски кој констатира дека во последно време е зголемен бројот на вербалните напади и закани кон новинарите ги повика судовите и Јавното обвинителство да почнат да ги процесираат овие предмети. Ист повик следува и од Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници и други медиумски организации. Овој крик на новинарските здруженија дојде откако се случи инцидентот и заканиите врз екипата на ТВ 21. Насилниците, под закани дека ќе им ја скршат камерата и дека ќе го нападат и новинарот, буквално на сила ја втурнале новинарската екипа во општинската зграда за да извршат дополнителен притисок пред да ја постигнат целта - бришење на изјавите на граѓаните кои во камери сведочеле за комуналните проблеми во Арачиново. Новина-

рите, едногласно повикаа да се казни ова брутално кршење на правата и обидот за цензура. Повратно добивме осуда со квалификација дека станува збор за тежок инцидент, но не видовме дека овој случај е затворен со пријава против насилниците што можеби и утре во заседа во Арачиново ќе начекаат друга новинарска екипа.

ЗАКАНИ ПО ЖИВОТ, ОМАЛОВАЖУВАЊЕ, УЦЕНИ

МВР тврди дека откако Оливер Спасовски е прв човек на ова министерство биле расчистени сите случаи на физички напади врз новинари регистрирани во периодот од јуни 2017 до јуни 2018 година. На нашето прашање зошто нема епилог за последниот напад на новинарската

екипа од ТВ 21 во Арачиново, во кој новинарите беа противправно лишени од слобода, насилно држени во просторија и малтретирани за да се откажат од новинарската приказна, во МВР велат дека тој случај не бил пријавен во полиција. На регистрот на ЗНМ за случаите на повреда на правата на новинарите, пак, е заведено дека овој случај бил пријавен во МВР и дека Обвинителството не покренало постапка, иако станува збор за сериозен инцидент и еклатантно прекршување на правото на новинарите, а тоа, како што велат во ЗНМ, му било предочено и на јавниот обвиниел Љубомир Јолески на неодамнешната средба со претставници и со претседателот на ЗНМ, Младен Чадикиовски. Тогаш било побарано од ОЈО да ги истражи сите наоди за случајот со нападнатите новинари од страна на лица блиски до градоначалничката на Општина Арачиново. Во последните две години, новинарските здруженија имаат регистрирано 25

напади, од кои повеќето вербални, закани и слично, а во 2019 година само три што може да се смета како намалување на бројот на инциденти и напади врз новинари.

Според информациите кои ги добивме од МВР во изминатата година полицијата работела на 11 случаи во кои биле нападнати новинари, или физички или вербално,

ференција, како и уцени со закана за објавување компромитирачки материјал. Потоа следува Скопје со четири случаи во кои цел на напад биле новинари. Во еден случај насилникот заработил кривична пријава за насилство, а други двајца за физички напад заработиле прекршочни пријави, додека четвртиот инцидент е квалификуван

винарските права, што не е случај со Обвинителството (ОЈО) кое не беше поттикнато ни по допрен глас да отвори предмет во кој се прекршени правата и слободите на новинарите, посебно кога за тоа има сведочење од прва рака или случај како што е последното насилство и заплашување на новинарите во Арачиново.

објавува извештај за состојбата на новинарите во светот. Според овие извештаи, последните три години Турција е земја со најмногу уапсени новинари во светот. Токму поради овај факт, ССНМ, ги контактираше колегите од весникот Заман Македонија, кои не потсетија на уште една вистина за заробената новинарска професија поттикната од

новинари принудно ја напуштиле земјата. Освен тоа, 34 странски новинари се протерани од Турција, а повеќе од 839 новинари се изведени пред судот со различни обвиненија.

Заман Македонија вели дека турските новинари најмногу се обвинувани за наводно учество во воениот удар кој се случи на 15 јуни 2016 година. Потсетуваат дека веднаш по воениот удар, приведени се колумнистите на весникот ЗАМАН, Мустафа Унал, Шахин Алпај, Али Булач, Ахмет Туран Алкан, Ибрахим Карајеген. Сите се осудени на затворски казни од 9 до 19 години.

„Парадоксално е тоа што турската влада, неколку месеци пред споменатиот воен удар го затвори весникот и го зема под своја контрола. Со тоа се постави и една апсурдна теза дека владин весник се обидел да изврши пуч против владата. Една друга причина за апсење

на новинарите е тоа што голем дел од нив ги истражувале причините за сомнителниот воен удар. Голем дел од овие новинари тврдеа дека турската влада самата го изрежирала ударот за да воспостави целосна контрола врз неистомислениците. Еџе Севим Озтурк и Ахмет Шик се само дел од новинарите кои ги актуелизираа сомнежите во врска со воениот удар, велат од Заман Македонија.

Покрај тоа, меѓу најмногу апсени се и новинарите кои пишуваа за корупцијата на турските власти. На пример Седат Сур е осуден на 11 месеци казна затвор затоа што пишуваше за корупцијата во општината Мардин, која е управувана од партијата на Ердоган.

„Пред воениот удар во 2016 година, во Турција маше 16 илјади судии и обвинители. Од нив 4.463 лица се обвинети за навод-

но имало и случаи на оштетување на опремата. Најмногу од нападите се случиле во Охрид, каде биле забележани шест инциденти кои во главно биле поради напишан текст, но имало и случај на физички напад поради поставено прашање на кон-

како „оштетување туѓи предмети“ односно оштетување на опремата на новинарот.

Евидентно е дека полицијата постапувала окако новинарите ќе пријавеле насилство или какво било друго прекршување на но-

ЗАМАН МАКЕДОНИЈА ЗА ЗАРОБЕНАТА ВИСТИНА ВО ТУРЦИЈА

Комитетот за заштита на новинари, чие седиште се наоѓа во Њујорк, секоја година редовно

Стокхолмскиот центар за слобода (Stockholm Center for Freedom) кој објави статија насловена како „Време е да се сопре Ердоган“, каде што главната тема се 191 новинар.

Според официјалните бројки, велат од Заман Македонија, 167

Бесплатна телефонска линија за помош при напад на новинари

0800-11-011

но учество во воениот пуч, по што се исфрлени од нивните работни места. На нивно место донесени се лица блиски до власта. Па така, моментална состојба на правдата во Турција е во катастрофална состојба, бидејќи останатите судии и обвинители се плашат да не бидат исфрлени од нивните работни места. Со тоа се рашири и стравот меѓу новинарите, кои се цензурираа себе си. Во моментот е многу тешко да се најде вест против владата во Турција. Има некои медиуми кои своите новинарски активности ги извршуваат од странски држави, додаваат од Заман Македонија.

Едно од клучните прашања што се наметнуваат во ова тажна и потресна приказна за состојбата на новинарите во Турција е како тамошните новинарски здруженија се борат против насиството и заканите против новинарите.

„За жал, новинарските здруженија во моментот соработуваат со владата, поради стравот кој се рашири во општеството“, велат од Заман Македонија.

Сепак, има некое слабо светло во темниот тунел на новинарската вистина во Турција. Од колегите во Заман Македонија дознаваме дека дури тројца новинари успеале да

истерат правда. За волја на вистината, ослободувањето на затворени новинари се случило под голем меѓународен притисок.

„Сега засега ослободени се новинарите како Мехмет Алтан и Ердем Гул, откако турските власти процениле дека ги исплашиле во доволна мерка. Ослободен е и Дениз Јуџел, преставникот на германскиот весник „Ди Велт“. Неговото ослободување е резултат на големиот притисок на германската влада. Новинарот Џан Дундар е ослободен по големиот меѓународен притисок врз турските власти“, велат од Заман Македонија.

Interview

ФАТБАРДА
ЦУРИ,
НОВИНАРКА НА
ПОРТАЛБ.МК

ПРИТИСОЦИТЕ СТИГНУВААТ ОД МИНИСТРИ И ПРАТЕНИЦИ, ДО ВОЗАЧИ НА ДИРЕКТОРИ

Разговараше:
Т. Блажевски

Новинарката Фатбарда Цури која неколку години работи во истакнатиот и влијателен портал на албански јазик „Порталб“, медиумски проект на „Фондацијата Метаморфозис“, е една од колешките која ја искористи бесплатната телефонска линија на ССНМ и во текот на одржувањето на претседателските избори во 2019 година, се пожали на притисок. Со нејзе разговаравме за тој настан, но и пошироко за работата на новинарите од безбедносен аспект и пречките што ги имаат.

Што се случи за време на одржувањето на претседателските избори што ве натера да го пријавите случајот во ССНМ?

Во основни училишта каде најчесто се наоѓаат избирачките места на кои има комисији на ДИК, според правилникот на ДИК, претседателите и замениците претседателите на комисија, треба да дадат изјава во случај ако некој новинар покажува интерес за изјава. Но во практиката, од 9 избирачки места што ги поминав известувајќи за текот на изборите во општина Чаир, јас стигнав да обезбедам информација за излезноста и текот на гласањето само од две избирачки места. Ова е трошење време, енергија и пред се е нетранспарентност и неотчетност на членовите на комисиите, кои најчесто ми одговараа дека „дека не сакаат да дават изјави“ и дека „немаат волја“.

Отпорот беше повидлив и поголем кога ќе видеа дека изјавата ја барам визуелно, со камера или со телефон. Сето ова траеше три часа, и на крај

јас стигнав да добијам информација за бројот на гласачи само на две избирачки места од едно училиште, и ако бев во повеќе избирачки места во два училишта.

Во просек, на едно избирачко место процесот на мое преставување и нивните одбивачки коментари траеше и до 30 минути, бидејќи морав да се објаснувам и со неформални лица кои стоеа до избирачките места и почнуваа да зборуваат за инженерциите, кои според Правилникот се спротивни.

Во моментот кога јас се обидував да им објаснам која е мојата улога, и која е неговата улога, една друга девојка повика неког на телефон, а човекот со кого дебатирив за инженерциите пак, повика полицијата. Полиција дојде, и наместо да се обрати кај мене, да запраша што е проблемот, разговараа само мојот соговорник. Во меѓувреме јас ја известив и ДИК, и од таму го контактираа и мојот соговорник, но, пак ништо и без информација. Повикувањето на полицијата и објаснувањата од неформални лица за тоа што треба да правам, јас ги разбрав како закана и затоа се јавив на телефонот на Синдикатот, да го пријавам случајот.

Новинарот „полицаец“ кој го брани и го заштитува јавниот интерес и правото на граѓаните да бидат информирани.
- Фатбарда Цури

Сте имале ли и други закани досега при извршувањето на вашата работа?

Други случаи, кои се повеќе, зборуваат - за потценување или пак дискредитација, а тоа ми се случувало за жал од пратеници и министри. На пример, тие наместо да одговараат на нашите прашања, дават следни коментари: „Еден образован новинар не треба да поставува такво прашање“, „не бидете некултурни“, и „имате право само две прашања, договорете се кој ќе ги поставува.“

Но, мене и на моите колеги и колешки ни се случувале и пораки по „Фејсбук“ на личниот профил или повици на телефон,

во кои се наведува дека демантираат одредена вест или една информација, а на крај, ни демант ни ништо! Ова се случува дури и од страна на советници на одредени министерствата, кои во најголем случај, напишете ги гледаат низ персонална призма. Па после ова, следат и возачите или блиски лица на директори и слично, кои после прес конференции те прашуваат: „Од која редакција си?“, „Кој ти е директор?“, „Со која партија сте?“, „Кој ти е татко, кај живееш?“... Ако ова не е притисок или закана и обид за цензура, можеби јас сум нешто грешка.

На какви други безбедносни ризици наидуваат при извршувањето на вашата работа?

При известувањето од секојдневни настани, и при реализација на истражувачки стории според мене има многу пречки, повеќе отколку што се гледа на прв поглед.

Првата пречка настанува по автоматизам, ако има голем интерес од медиумите за покривање на одреден настан, кој бара повеќе простор и време за пренесување на вестта. Пречките се од два типа - суштински и технички. На суштински начин ние сме поп-

речени од самите актери на настаните - додека ги поставуваме прашањата кон функционерите, тие често знаат наместо да одговараат на нашите прашања, да ги коментираат самите прашања или пак да ти кажуваат како се работи новинарство. Последниот случај беше додека известував за претседателските избори.

Технички, пречките се или од немање услови да се проследи настанот - нема место за сите, нема можност за пишан материјал од самиот настан, до ограничување на прашањата на „вкупно две“....

Што треба државата да стори за зголемување на безбедноста на новинарите кога тие ја извршуваат својата секојдневна работа?

За тоа треба добар закон или пак промена на Уставот, со која конечно новинарите ќе бидат заштитени кога се на јавен простор вршејќи си ја работата. Притоа тие треба да имаат дозвола да бидат секаде каде што ќе проценат дека има интерес на јавноста за одредена тема - од избори до протести, до посети на одредени објекти или места. И, во тој изменет или нов закон или уставни одредби, треба да се напише дека ако некој нападне новинар, е исто како да нападнал полицаец. Не полицаец кој има улога да врши обезбедување на јавен ред и мир, туку „полицаец“ кој го брани и го заштитува јавниот интерес и правото на граѓани да бидат информирани од секој агол, а не само на аголот што им се бендисува на функционерите од власта и опозицијата или лицата блиски до одредени бизнис или други елити.

Само што ваквата законска измена или решение, за да функционира, мора да биде проследена со казновитост во случаите на напад врз новинарите. Со таква зголемена безбедност, општеството ќе стигне и до поголем степен на слобода на медиумите.

СО НАПАДНАТИОТ
СНИМАТЕЛ
ВЛАТКО
ЖЕЛЧЕСКИ

Напаѓачот во затвор, нападнатите со доживотни трауми

Разговараше:
Мери Јордановска

● **Како се случи нападот, на што се сеќаваш?**

Нападот се случи на 28 февруари 2017 година, втор ден од протестите што ги организираше позицијата, во тој момент, „За Македонија Заедно, ВМРО ДПМНЕ. По завршувањето на протестот, главните организатори беа спроти собранието, таму се даваа изјави. И во тој момент ние тргнуваме кон нашата канцеларија која тогаш беше на самиот плоштад, кај Ла Тераца. Се упативме натаму, со мојот колега и новинар Александар Тодевски и пред самиот влез на триумфална капија во тој момент горееа факли, а од озгора имаше деца што фрлаа пари со испринтани ликови на опозицијата во тогашно време, СДСМ. И за ние да ги документираме тие пари, на Александар му викам да ги поднаредиме поблиску. Двајцата наведнати надолу, незнаејќи во тој момент што е проблемот, се упатија двајца првин кон Александар и му викаа кои сте вие и зошто снимате. Тој им рече не е ваша работа, а јас продолжив да документирам. Следен нешто што почувствував беше бокс во главата. Следно на што се сеќавам откако сум паднал во бессознание, е дека прво на што помислив беше кај ми е камерата. Во тој момент ја барав наоколу бидејќи делови на сите страни беа расфрлани. Со помош на неколу луѓе ја собрав камерата, но по вторпат изгубив свест. Следно нешто на што се сеќавам е дека покрај клупата што беше кај триумфална капија, некој како истура вода по мене.

● **Значи ти изгуби свест комплетно?**

Изгубив свест комплетно, и се сеќавам на водата, Јана од лимон. Во тој момент малку беше и чудна ситуацијата затоа што цело време слушав контрагласови. Едни прашуваа што се случи? А други викаа: „Арно им се случи“. Значи тој момент беше морничав. Кога се случи нападот, околу нас немаше никаква полициска заштита.

дека имаше дојдено многу новинарски екипи. Го замолив Александар да го земе телефонот и да звони дома, да им каже дека се е во ред и дека нема проблем со нас. Пак изгубив свест во тој момент, ми дадоа некаква инекција за смирување и следно што се сеќавам е ме пренесуваа во клинички центар. Во тој момент најголем проблем ми беа преголемата гужва и светлата.

● **Какви повреди беа утврдени?**

Пронаоѓање и казнување на сторителот кој нападнал новинар или новинарска екипа за време на нивната работа во Македонија е реткост. За среќа минатата година имаше и судска завршница за случајот во кој беше нападната екипата на А1.он за време на протест во февруари 2017 година. Сторителот доби казна од шест месеци затвор, а нападнатите новинари доживотни трауми. Во овој број на публикацијата „Новинарството како јавно добро“ разговаравме со нападнатиот снимател Влатко Желчески кој опишува како се случил настанот и какви последици оставил врз него.

● **Дали ти ги виде напаѓачите?**

Не ги видов. Немав можност да ги видам затоа што јас бев наведнат скроз со камерата долу, за да снимам работи на земја, и затоа не се сеќавам ни кој бил, ни што бил.

● **Значи само Александар ги виде?**

Да. Следно што се сеќавам, не кажија во брза помош. Јас имав многу слаби отчукувања на срце, слаб притисок, околу 50-60 отчукувања. Додека Александар имаше тахикардии и имаше некаде околу 200 отчукувања. Се сеќавам

Кај мене имаше потрес на мозокот, и други снимки што ги направија беа локални повреди од падот, имав слободен пад, и во моментот истегнат мускул од ударот, што не е некоја страшна повреда.

● **Дали вечерта остана во болница?**

Вечерта ги премолив, иако докторите инсистираа, и отидов дома, затоа што многу ми пречееше метежот, светлината, само се молев да ме однесат дома да легнам. Зачудувачки, откако дојдов дома имав огромен проблем со

Враќањето на работа воопшто не беше лесно, нападот си остави свои последици. – Влатко Желчески

памтење и размислување. Минимум пет дена не можев да погледнам ниту во компјутер, ниту во телефон, ниту во телевизор, затоа што мојата концентрација не траеше повеќе од 5 секунди, 10 максимум. Дури и кога ме прашуваа за јадење, јас гледав во нив, да констатирам што ме прашуваат, ми беше мачно. Светлина ужасно. Знам дека после третиот, четвртиот ден кога требаше да одиме на контрола во болница, морав да носам наочари. Со ужас пројдовме и мислата што ми доаѓаше беше - само прибори се дома и одмарај. На одбранбениот систем на мозокот му требаше долго време да се врати во нормален ритам.

● **И после колку време успеа да се вратиш?**

Иако на мое инсистирање набрзина сакав да се вратам на работа, да продолжи се како што треба, минимум после една недела јас бев малку

торепортери на некој начин го документираа бегството на напаѓачите. Тоа беше еден од доказите, други докази беа неколку околни камери. Тие после триумфална капија замиснале накај ГТЦ. И таму на неколку камери беа идентификувани. Од двајца напаѓачи, само едниот беше идентификуван. Другиот, дали во недостаток на докази, или нешто друго, за него нема никакво обвинение и не се знае ништо за него.

● **За него нема ни идентитет?**

Нема ништо. Обвинителство не поднесе. Поднесе за еден човек, неговото име е познато се одржа судско рочиште.

● **Се соочивте?**

Да, на суд се соочивме првиот пат. Само првиот пат бев присутен, на другите рочишта не бев, не сакав да бидам присутен. На крај само ја дознавме пресудата, дека казната е шест месеци затвор. Потоа, апелација ја потврди оваа пресуда, и во ап-

Влатко Желчески и Александар Тодески

свесен дека можам да продолжам. Воопшто не беше сеедно враќањето, имаше последици. Секој момент помислуваш дали некој одзади нешто би ти дофрлил, би ти рекол. Таков беше нападот, подмолен. Секој друг напад би бил поедноставен ако си подготвен. Ако ги видиш, знаеш да се стегнеш, сето тоа. Во тој момент јас имав проблем, затоа што не знаев што се случува.

● **Кој ги идентификуваше напаѓачите?**

Во тој момент, наши колеги, фо-

рил не известија дека ова лице е во затвор да ја отслужи казната.

● **Како се осети кога се соочивте? Го познаваш тој човек од претходно?**

Да, да го познавам тој човек од претходно. Дури на суд беше интересно, тој ја кажува адресата, ја кажувам јас адресата, разлика во неколку бројки во живеалиште. После нападот го гледав многупати со неговата сопруга, со неговото дете. Во тие моменти јас не реагирав.

● **Какво е чувството?**

Непријатно, секако.

● **Ти се извини некогаш?**

Не, немавме можност.

● **А што изјави, зошто ве нападна?**

Немаше никаква изјава, немаше никаква одбрана, немаше никаква комуникација, немаше ни адвокат кој мене би ми поставил некако прашање, единствено јас прашав. Мене не ми беше битно кој е извршителот, мене многу ми беше побитно кој е нарателот. На тоа не добив одговор. Од комшии и колеги ми кажаа дека бил издроган во тој момент.

● **После две години, чувствува ли притисок, страв кога си на терен? Дали влијаеше тоа во твојата работа?**

Во почетокот да, ама потоа... љубовта во работата, ги игнорираш тие моменти. Малку си повнимателен во одредени ситуации на функционирање, ама продолжуваш понатаму.

● **Задоволен ли си како изреагираа институциите, затоа што не секогаш се наоѓаат напаѓачите?**

Во тој момент, заради тие политички ситуации, малку беше проблем.

Нападот беше пред промена на власта.

Воглавно се беше во ред, затоа што и полицијата изреагира во тој момент. Знам дека истиот ден имаше напад на дете во автобус кај Веро Цамбо. Ние пред него бевме процесуирани, заради притисокот на новинарите од другите телевизии.

● **Од колегите имаше поддршка?**

Од колегите имаше голема поддршка во тие моменти, дури и регионална поддршка имаше многу. И затоа уште вечерта не процесуираа, после неколку дена бевме во полиција, дававме изјави, после бевме повикани и во обвинителство. Времето на реакција беше околу една година. Судието почна околу една година по нападот. Дали тоа е нормално време, тоа не знам. Сепак се процесуираше, сепак заврши судскиот процес и тој е во затвор. Единствен проблем тогаш беше што инспекторот ни кажа дека има притисоци од двете страни. И да се забатали работата и да биде независна работата. Тој рече дека нему

најбитно му е да ги достави сите докази кои ги има до обвинителство, а понатаму мислам дека се беше коректно.

● **Значи имало притисоци?**

Да, имаше. Тогаш дури разбравме и дека командантот на полицијата им имал наредено на полицајците да не ги бркаат напаѓачите.

● **Зошто?**

Затоа што изгледа командантот сакаше да го прикрие цел настан, но дури кога сето тоа го дознавме, побаравме записници од полициската станица Беко. Меѓутоа ни кажаа дека моментално не работи системот за снимање на разговори помеѓу радио-станциите. Тоа беше малку чуден период во државата поради политичката криза.

Анализа и препораки за измена на Кривичниот законик на Република Македонија за зголемена заштита на новинарските екипи при вршењето на нивната професионална должност

По нападот врз екипата на А1он, но и поради вкупниот број на напади врз новинари забележани во тој период, Самостојниот синдикат на новинари и медиумски работници во ноември 2017 година изработи анализа за законските мерки кои може да се преземат со цел намалување на бројот на напади врз новинари, но и ефективно решавање на овие случаи. Во ова издание на публикацијата „Новинарството како јавно добро“ ја реобјавуваме оваа анализа со цел повторно актуелизирање на ова прашање и можноста за измена на Кривичниот закон со што новинарските екипи би добиле зголемена заштита во извршувањето на професионалните обврски, нешто слично како и официјални лица во вршењето на службените дејствија

Во последниве неколку години видлива е тенденцијата на зголемување на насилството против новинарите, но исто така и свеста на меѓународната јавност за потребата од решавање на проблемот. Последниот случај на убиената истражувачка од Малта е показател за итноста од преземање сериозни чекори за да се прекине страшната спирала на насилство и неказниост на која се изложени новинарските екипи во нивната работа

Според податоците на Комитетот за заштита на новинарите од 1992 до 2016 во светот се убиени 1189 новинари. Во 2015 се убиени 97 новинари, а во 2017 според Меѓународната федерација на новинари до моментот на објавување на анализата се убиени 57. Паралелно со глобалните трендови видливо е дека се зголемува и бројот на новинарите во Македонија кои биле изложени на напад, физички или вербално. Здружението на новинари регистрира околу 50 напади од 2014

Предлог на измени и дополнувања на Кривичниот законик за заштита на новинарските екипи

Спречување на новинарите во вршењето на професионалните задачи Член 144а

- (1) Оној кој со сила или закана за директна примена на сила го спречува новинарот во вршењето на професионалните задачи или во врска со вршењето на професионалните задачи кои ги презема во рамките на своите овластувања или на ист начин го принудува на вршење на професионална задача, ќе биде казнет со затвор од три месеци до три години.
- (2) Доколку при извршувањето на делата од став 1 од овој член сторителот го навреди или злоставува новинарот или му нанесе лесна телесна повреда или му се заканува со употреба на оружје, ќе биде казнет со затвор од три месеци до пет години.
- (3) Доколку делото од став 1 од овој член е извршено во група или на организиран начин, сторителот ќе биде казнет со затвор од шест месеци до пет години.
- (4) За обид за делата од ставови 1, 2 и 3 од овој член е предвидена казна.

до денес (февруари 2017 н.з). За жал таа бројка постојано расте, а според ЗНМ постапувано е само за десет случаи, од кои пет се на обвинителство, а пет се на суд.

Она што особено загрижува, освен зголемувањето на бројот на убиените или нападнатите новинари во претходните години е што на глобално, но и на локално ниво може да се зборува за многу малку истраги кои завршуваат со казнување на напаѓачите.

Сето ова создава атмосфера на страв и несигурност во која работата нашите колеги. Настаните на 27 април 2017 година, при упадот во Собранието се најдобар доказ за положбата и третманот на новинарите во Македонија. Тие

тогаш беа цел на напад токму затоа што се новинари и беа спречени да ја извршуваат својата работа.

Со оглед на честите напади врз новинарите во Македонија а со цел да се обезбеди подобрена правна заштита ССНМ верува дека воведувањето на нови кривични дела во Кривичниот законик „Спречување на новинарите во извршувањето на професионалните задачи“ и „напад врз новинарите во извршувањето на професионалните обврски“, односно дополнување на постојните кривични дела „Тешко убиство“ и „Тешка телесна повреда“ може да придонесе за одвраќање на потенцијалните сторители на ваквите напади во иднина.

Со предложените измени новинар-

ските екипи ќе добијат зголемена заштита во извршувањето на професионалните обврски, нешто слично како и официјални лица во вршењето на службените дејствија. При тоа треба да се нагласи дека новинарите и медиумските работници не се изедначуваат со службени лица. Таквата заштита ќе биде во согласност со меѓународните и европските стандарди и практика на Европскиот суд за човекови права, која е во повеќе одлука истакна државата „позитивна обврска“ врз основа на член 10 од Европската конвенција за човекови права за да се обезбеди безбедна средина за уживање на слободата на изразување (Özgür gündeм против Турција, 2000; Динк против Турција, 2010)

Напад врз новинар при вршење на професионални задачи
Член 144б

- (1) Оној кој ќе нападне или ќе се закани на новинар при вршење на професионалните задачи или во врска со вршење на професионални задачи, ќе биде казнет со затвор до три години.
- (2) Доколку при извршувањето на делата од став 1 од овој член на новинарот му е нанесена лесна телесна повреда или му е вршена закана со користење на оружје, сторителот ќе биде казнет со затвор од три месеци до пет години.
- (3) Доколку делото од став 1 од овој член е извршено во група или на организиран начин, сторителот ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.
- (4) За обид за делата од ставови 1, 2 и 3 од овој член е предвидена казна.

Убиство
Член 123

- Со затвор од најмалку десет години или со казна затвор од четириесет години ќе се казни:
- ...
- 8) оној кој ќе лиши од живот новинар при вршење или во врска со вршење на професионални задачи;

Загрозување на сигурноста
Член 144

(4а) Со казната од став 2 ќе се казни тој што делото од став 1 ќе го стори спрема член на новинарска екипа во вршењето на новинарската задача или спрема повеќе лица.

Зошто обезбедувањето на статус на службено лице за новинарите не е добро решение

Со цел зголемена заштита на новинарите во врска со извршувањето на нивните професионални задачи, пропитувањето на посебни кривични дела е подобро решение отколку на новинарите да им се обезбеди статус на службени лица, затоа што со кривичните дела против државни органи – службени лица – се штити законското извршување на службената работа, односно службената должност. Службената работа или должност, која ја вршат службените лица, по правило значи примена на прописи и други одлуки на надлежните државни органи. Професионалните задачи на новинарите не се исто што и службената работа. Со посебните кривични дела, односно со надолупување на постојните кривични дела тешко убиство и тешка телесна повреда, треба особено да се заштити општествениот и индивидуалниот интерес за непречено вршење на новинарската професија, како професија од јавен интерес, која очигледно во Македонија носи зголемен ризик по безбедноста на лица која ја вршат. На овој начин се избегнува и непотребното и невозможното изедначување на новинарите со службени лица во останатите ситуации предвидени со КЗ, за кои, на пример, се предвидува и построго казнување на службените лица за извршување на одредени кривични дела.

Предложените измени се изготвени по теркот на кривичните дела со кои се штитат службени лица

Предложените кривични дела за заштита на новинарите се темелат на описот на кривичните дела Спречување на службено лице во извршувањето на неговата службена работа (член 382 КЗ)¹ и Напад врз службено лице во вршење на службена должност (член 383 КЗ)² како и со казните пропишани за тие дела.

Нашиот предлог во однос на новинарите е засега прилагоден на висината на казните пропишани за „службени лица“ и одговара на висината на казните за постојната квалификувана форма на кривично дело Загрозување на безбедноста од член 144 став 3. На кривичното дело Тешко убиство (член 144) се предлага да се додаде нова точка со која би се пропишала построга казна за убиство на новинар, каква што е пропишана и за убиство на службено или воено лице.

На кривичното дело Тешка телесна повреда (член 131) се предлага да се додаде уште една квалификувана форма во случај кога делото е извршено против новинар, службено лице, малолетно лице или бремена жена.

Член 382¹

(1) Тој што делото од ставовите 1 и 2 ќе го стори спрема службено лице или лице кое помага при вршењето работи на јавната безбедност или на заштита на уставниот поредок на Република Македонија што се однесуваат на спречување или откривање кривично дело, фаќање на сторител на кривично дело, чување на јавниот ред и мир или чување на лице лишено од слобода ќе се казни со казна затвор од 6 месеци до пет години.

Член 383²

(1) Тој што ќе нападне или сериозно се заканува дека ќе нападне службено лице или лице кое помага при вршење работи на јавната безбедност или заштита на уставниот поредок на Република Македонија што се однесуваат на спречување или откривање кривично дело, фаќање на сторител на кривично дело, чување на јавниот ред и мир или чување на лице лишено од слобода, ќе

се казни со парична казна или со затвор до три години..

(2) Ако при извршувањето на делото од став 1 сторителот се заканува со употреба на оружје или друго опасно орудие, го малтретира или го навредува службеното лице или лицето кое помага или телесно го повреди, ќе се казни со затвор од шест месеци до пет години.

(3) Ако при извршувањето на делото од став 1 на службеното лице или на лицето кое помага му е нанесена тешка телесна повреда, сторителот ќе се казни со затвор од една до десет години.

(4) Ако сторителот на делата од ставови 1 до 3 од овој член бил предизвикан од незаконско или грубо постапување на службеното лице, може да биде ослободен од казна.

Без разлика на опасностите новинарите мора да кажуваат кој му прави штета на општеството

Текст на Елва Нарсија за „Мрежата за етичко новинарство“ (ЕЈН)

На крајот на јануари 2019 години, американскиот претседател Доналд Трамп изјави дека насилството во Мексико е полошо отколку во Авганистан.

На твитер тој рече дека случаите на убиства во Мексико се зголемиле за 33 проценти споредено со претходната година, достигнувајќи 33.341.

„Ова многу придонесува за хуманитарните кризи кои се случуваат на нашата јужна граница, а потоа се шири низ нашата земја полошо и од Авганистан. Многу се предизвикани од дрога. Сидот се гради“, рече Трамп.

Фактите го покажуваат она што Трамп го тврди.

Според националните и интернационалните организации, меѓу јануари и септември 2018, Мексико има регистрирано речиси 90 проценти повеќе цивилни жртви од Авганистан.

Конфликтот во Авганистан одзеде 3.804 жртви во 2018 според извештајот на Мисијата на ОН за помош во Авганистан (УНАМА).

Додадено на ова е големиот број на исчезнати луѓе, кој вкупно изнесува 40.180, според извештаите на Роберто Кабрера Алфаре, поранешен Национален Комесар за потрага по исчезнати лица.

Каролина Робледо, координаторка на истражувачката група за социјална и судска антропологија во Мексико, се соочува со различни видови на насилство, кои не се секогаш поврзани со организираните криминали. Таа зборува за криза на човековите права и владеењето на правото.

„Контекстот [во Мексико] е едно од сериозните прекршувања на човековите права, преку кои јавните сили на правото и редот, од општинско до државно ниво, ја наметнуваат безбедноста преку злоупотреби и употреба на насилство како начин за контролирање на териториите

Претставници на медиумите ги држат сликите на своите исчезнати и убиени колеги за време на протестот против убиствата на новинари и фоторепортери пред Националната палата во Мексико сити

и населението, но исто така, како начин за водење на бизнис и користење на приватни интереси благодарение на оваа нелицитимна употреба на сила“, објаснува Робледо.

Таа вели дека Мексико страда од институционално, економско, наследно и родово насилство.

Исто така постои и во сферата на информациите: „постои систем кој има за цел да ја скрие вистината и злосторствата, и да ги избрише доказите“.

Која е улогата на медиумите во овој контекст на повеќекратно насилство? Дали медиумите можат да придонесат за создавање на атмосфера на мир, дали можат да придонесат во борбата против криминалот и насилството? Со цел да најдам одговор на овие прашања, се консултирав со дваесет експерти, вклучувајќи правници, академци, активисти, новинари и бранители на човековите права.“

Во конкретниот случај на присилни исчезнувања и скриени масовни гробници, медиумите одиграа многу важна улога со тоа што го направија проблемот видлив и го поставуваа на јавната агенда. Роднините на жртвите, како што се Мирна Нерејда Медина Квинонес, која ја предводи организацијата „Растреадорас де ел фуерте“ – група мајки кои си ги бараат своите исчезнати деца во државата Синалоа, вели дека поддршката на медиумите била фундаментална во нивните напори за изнаоѓање на вистината и правдата:

„Тие ни помогнаа со ширење на веста и зборување со нас“.

Нерејда го основала Растреадорас по исчезнувањето на нејзиниот син Роберто Коралес Медина. Тој бил киднапиран на 14 јули 2014 година, а неговите останки беа пронајдени три години подоцна, во скриен гроб. Таа вели дека медиумите ги притискаат групите како нејзините да стапат во контакт со властите и институциите, и да ги документираат одговорите што ќе ги добијат од нив, а кои подоцна може да бидат консултирани како студии на случај ако е потребно.

Кристина Авила Чезати, основач на „Кореспонсализ де Паз“ ја нагласува важноста на етичкото новинарство, бидејќи новинарите понекогаш можат да ги попречат истрагите, да доведат до тоа луѓето да бидат сведоци на немици настаните, да ги нарушат информациите или да ги објават без дозвола.

Друг начин на кој што новинарите помогнаа во борбата против криминалот и насилството, е преку собирање на сведоштва, слики, снимки, интервјуа и вести кои се користеа за решавање на случаите и изведување на сторителите пред ли-

цето на правдата. Ова е мислењето на Марија дел Кармен Аланис, поранешна судијка во Федералниот суд, кој користел вакви докази во случаи на политичко родово насилство.

Неколку консултирани новинари велат дека печатот не е ниту полиција, ниту јавен обвинител во борбата против насилството и криминалот. Сепак, тие се согласуваат дека треба да се следат изминатите случаи, за да не поминат неказнети, и инсистираат власта да биде транспарентна и да понуди пристап до информации и брза, експедитивна и ефикасна правда. Медиумите придонесуваат на некој начин што ја покажува етичката димензија на нивната професија.

Адела Наваро, главниот уредник на неделникот „Зета“, во пограничниот

Мексико страда од институционално, економско, наследно и родово насилство. - Каролина Робledo

град Тихуана, Долна Калифорнија, вели дека улогата на медиумите е да ги објават информациите што ги крие владата: „новинарството се анализите, истрагите, предизвиците; ние се обидуваме да им кажеме на луѓето кои се оние кои нанесуваат штета на нашето општество.“

„Нашата посветеност мора да биде објавување на информации кои ќе придонесат за зрелоста на добро информирано општество, така што кога ќе дојде момент на донесување на одлуки, луѓето да ги имаат во предвид овие информации. Верувам дека на овој начин можеме да бидеме дел од ова општество кое бара промени, барајќи од власта да реагира

како што треба, да истражува и да работи напорно за да може да се надмине недостатокот на безбедност и насилството што го доживуваме во последниве години“, смета Наваро.

Сепак, ваквата работа има последици. Во 38-те години од основањето на „Зета“, тројца нејзини новинари биле убиени, а еден од нејзините основачи, Јесус Бланкорнелас, преживеал напад во 1997 година кога бил погоден со четири куршуми, додека пак неговиот возач и неговиот телохранител немале среќа.

Со вкупен број од 144 загинали новинари од 2000 година, Мексико е најопасната земја во Америка за оваа професија. Ана Кристина Руела, регионалниот директор на „Артикл 19“ во Мексико и Централна Америка, вели дека Мексико е „земја која не е во отворена војна, каде новинарството постојано мора да се соочува со напади, убиства, исчезнувања, стрелања.“

И покрај ова, сеуште има обиди да се практикува истражувачко новинарство, новинарство полно со надеж и желба за изнаоѓање на решенија.

Медиумите во Мексико пронашле начин да се заштитат кога ја вршат својата професија, понекогаш избираат „тивки зони“ – со други зборови, самоцензура за заштита на нивната безбедност и живот.

Некои медиуми одлучија заеднички

да ја потпишат својата работа, вестите го носат името на уредничкиот тим, за да се намали опасноста кон поединците. Исто така, создадени се мрежи за да спроведат заеднички истраги, да се создаде отпор и да се надмине стравот.

Редакциска одлука беше да не ги прикажува пораките што ги остава организираниот криминал врз осакатените тела, или како што се нарекуваат во Мексико, нарко банери, кои всушност се чаршави со испишани пораки, обесени на мостови кои често ги оставаат до мртвите тела.

Сепак, нарко дилерите пронајдоа начин како да ја споделат својата порака. Организираниот криминал ги превзема медиумите, објавуваат свои колумни, испраќаат пораки и видеа преку социјалните медиуми.

„Социјалните медиуми станаа брз, нискоризичен канал за организиран криминал“, објаснува новинарот Урбано Барера, кој ги покрива безбедносните прашања веќе дваесет и пет години.

Барера вели дека организириот криминал се инфилтрирал во многу сфери на моќ: правните аспекти, полицијата, во сите институции, и штом новинарот почнува да истражува, веднаш го идентификуваат.

„Националните медиуми може да се кријат до одреден степен, да се ка-

муфлираат во урбаните центри. Но, во провинциите каде што нашите колеги се јасно идентификувани, и нивните адреси и нивните семејства се познати, не се во можност да објавуваат.“

А сепак, според експертите што се консултирани, тоа се случува преку објавување на информации, создавање на простори за појаснување на вистината за

сериозни повреди на човековите права, новинарство кое вклучува детална истрага, контекстуална анализа, воспоставување на веродостојни бази на податоци, поставување агенда за јавна дебата и пишување на првите нацрти на историјата, што е една од главните функции на медиумите, особено во контекст на насилството во Мексико.

„Има интелегентни, смирувачки и одговорни начини на кои можеби можеме да избегнеме создавање на повеќе конфронтации“, вели Марсела Турти, основач на „Ред де Периодистас“ и на „Квинто елементо лаб“, проект кој има за цел да го поттикне истражувачкото новинарство.

„Меѓу работите, што медиумите може да ги направат и да се сметаат за одговорни за нив, се информациите кои обезбедуваат контекст, за да им објаснат на луѓето што се случува и зошто, колку што тоа е можно, бидејќи кога има насилство, се останува обвиткано во магла“, додава таа.

Турати, исто така ја нагласува важноста за прикажување на логиката позади насилството, не само објавување на хорор приказни, туку да се најде начин да им се помогне на луѓето. Нешто друго што може да се направи, вели таа, е да се објавуваат стории со слични искуства во различни градови, држави, земји.

„Нашите истраги би требало да бидат за што е возможно, кон што можеме да целиме за да не западнеме во очај, за да не биде се она што го гледаме на вестите ужасно и да не ги парализира луѓето. Наместо тоа, треба да им помогнеме на луѓето да размислуваат за можните начини за интервенција и за луѓето да бараат од владата промена на стратегијата, или да можат да направат инфор-

миран избор.“

Серхио Агуајо, професор на „Колеџ Мексико“, колумнист и бранител на човекови права и демократија, се согласува со потребата вршителите на насилство да бидат спречени со тоа што подобро ќе и бидат објаснети на публиката. Тој вели дека со објаснување на нивната логика ќе може да им се дадат информации на оние кои формулираат јавни политики или на семејства кои ги бараат нивните исчезнати роднини. Исто така, важно е според него да се дадат информации на оние кои не се насилни за да бидат охрабрани.

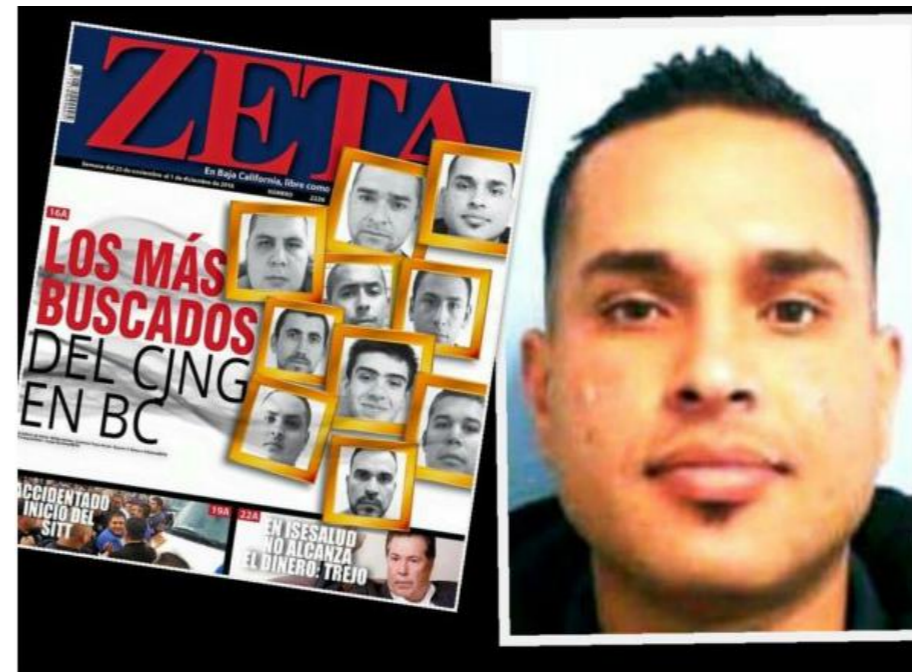

Улогата на медиумите е да ги објават информациите што ги крие владата. - Адела Наваро

Агуајо верува дека постојат стории кои треба да се кажат, но моментално не се доволно рефлектирани во медиумите. „Дефицитот кој постои во медиумите е тоа што немаме доволно кажано за различните мировни процеси.“

Тој додава дека треба да се известува за конкретни искуства, за тоа што веќе се случува.

„Според моето искуство, мексиканското општество не стои на страна правеејќи ништо. Тоа не е пасивно, направено е да може да се одбрани, понекогаш успешно, понекогаш неуспешно. Мексиканското општество има платено огромна цена во животот, а тоа се приказните кои треба да ги кажуваме“, вели Агуајо.

Некои новинари со стресот и траумите се борат со физичка активност

Како новинарите да се грижат за себе кога покриваат траума

Новинарите не можат соодветно да пишуваат за траума, ако и самите страдаат – **водич** за грижа за себеси од **Кари Кобхам** напишан за „Поинтер институтот“.

Додека Џарин Имам се врати дома 14 часа откако вооружено лице го нападна весникот „Капител Газет“, стотици одговори беа насобрани на нејзиниот твит.

Тие ја посакуваа нејзината смрт. Пишуваа дека знаат каде живее таа, каде живее нејзината мајка. Директорката за собирање вести од социјалните мрежи во Ен-Би-Си Њуз, Имам беше една од првите кои го контактираа стажантот во „Капител Газет“, Ентони Месинџер, откако тој објави СОС твит од редакцијата на весникот во Анаполис, Мериленд.

Потоа следуваа омразата. Имам го мина денот покривајќи ја фаталната престрелка и проверувајќи дали нејзиниот дигитален тим за брза реакција е во полна форма. Тагата за колегите новинари беше постојана.

„Ова не е првпат да покриваме страшни ситуации со масовни престрелки, но овојпат беше различно поради тоа што беа нападнати новинари“, рече Имам во едно неодамнешно интервју.

Таа е навикната да се справува со стресот и траумата како само уште еден дел од нејзината работа. Но, кога се прибра дома во нејзиниот апартамент во Њујорк, конечно можеше да здивне, и да преземе дополнителни мерки за да се заштити.

Како и сите кои се занимаваат со опасни професии, така и новинарите мора да се грижат да бидат во добра психичка форма за да бидат ефективни во својата работа. Стратегиите за справување се суштински во ситуации на постојани притисоци.

И се повеќе и повеќе новинарите се отворени околу прашањето за психичкото здравје.

Во март 2019 година, твитер нишката на репортерот на „Лос Анџелес Тајмс“, Сонали Кохли за грижата за себеси и земањето време за да се справи со секундарна траума предизвика одговори од илјадници корисници на оваа социјална мрежа.

Андерсон Купер од Си-Ен-Ен водеше национална дискусија околу самоубиството. Познатиот новинар, дописник и автор Себасијан Јунгер отворено зборуваше за неговото пост-трауматско стресно рас-

Андерсон Купер од Си-Ен-Ен водеше национална дискусија околу самоубиството

тројство.

„Ако навистина веруваме во важноста на нашата работа во новинарството и нашата одговорност кон заедниците кои ги покриваме, ние треба да имаме и одговорен план за грижа за себеси“, вели Брис Шапиро, извршен директорот на „Дарт центарот за новинарство и траума“ при „Колумбија школата за новинарство“.

Од повеќе од 20 новинари преку Фејсбук, електронска пошта и телефон слушнав дека се подготвени да ги споделат своите искуства за тоа како се справуваат, сакаат да се справат или сакаат да слушнат повеќе за тоа како другите се справуваат со траумата.

Во понатамошниот дел од текстот следува збирен запис за тоа како тие се грижат за себеси и за своите тимови.

Не ја потценувајте моќта на добриот терапевт. Има добра причина зошто ова е прво на листата. Ако имате хронична болест, регуларно ќе ја третирате. Нашите умови исто така имаат потреба за грижа и внимание.

„Ако чувствувате некоја промена која ви пречи во секојдневниот живот или работата, не чекајте да си замине. Зборувајте со квалификуван советник или терапевт“, вели Шапиро.

Проверете дали вашата компанија има ресурси. Ако не сте посетувале тренинг за справување со

траума, побарајте го. Ако вашата редакција не ви дала протокол за безбедност побарајте го. Ако сакате да бидете проактивни, „Дарт Центарот“

DART CENTER FOR JOURNALISM & TRAUMA

има богатство на ресурси за траума, грижа за себеси и за поддршка од други колеги. Многу медиуми исто така имаат програми за помош за вработените кои можат да ве поврзат со ресурси за психичко здравје пред, за време и по траумата. Ако овие ресурси не се лесно достапни, прашајте.

Животот е повеќе од – вестите. Премногу често дишеме, јадеме и спиеме со новинарството и вестите. Тоа е дел од нашиот идентитет, основата на она кое што сме. Постојаната „диета“ составена од често токсичните содржини на социјалните мрежи, нотификации, фотографии, кризи, натпревар и платформи во индустрија која пребрзо се менува е немилосрдна.

На некој свој начин работата не одржува, но исто така може и да не заслепи до моментот кога ќе се одрази на нашето здравје, вели Томас Крвен, новинар во „Лос Анџелес Тајмс“.

Што можете да направите по работата? Што може да ви помогне да дишете?

На пример, за дел од новинарите кои го споделија своето искуство тоа е јогата или медитацијата. Исто така размислете и кој вид на медиум ви одговара.

„Ако се грижите за себе, ќе бидете подобро „куче-чувар“ и за публиката“, вели Хит Друзин, репортер во Државното јавно радио на Бојс, кој известувал од војните во Ирак и Авганистан.

Потпрете се на своето „село“. Конфликтите или криминалот можеби не ви се омилена тема, но порано или подоцна ќе известувате за трауматичен настан. Имајте неколку колеги од доверба со кои ќе можете да се „испукате“ и да зборувате за тоа

како се чувствувате. Ако имате пријател кој пишувал тешка историја, прашајте го како е, како се чувствува.

„Новинарите треба да се потпираат еден на друг за да си помогнат при тешките задачи,“ вели Крвен, стипендист на Розалин Картер за Психичко здравје во новинарството.

На директорката за иновации за публиката во „Аризона Репаблик“, Ким Буи, пак, и помага тоа што има пријателка на која и се доверува секојпат кога има потешкотии. Ние ги контролираме моќните и бараме

Внимавајте и на вашиот ум. Умот и телото се поврзани. Ако не се грижите за првото, и другото се исклучува. Кохли зборуваше за ова во нејзината твитер нишка за ментално здравје и објасни како се разболела најмногу во последните години и нејзиното тело почнало да „штрајкува“.

Многумина од новинарите со кои зборував сметаат дека нивната траума е речиси ништо во споредба со она низ што минале луѓето од нивните стории. И да, тешко е да

- Уживате ли во работите кои ги правите вообичаено?
- Дали вашиот одмор е користен?
- Дали спонтано плачете?
- Дали вашата продуктивност е опадната?
- Дали се плашите да одите на работа?
- Што ви кажува телото?

Ако ви помага да го ставиме во контекст на работата еве еден совет од Друзин: „Осознавањето како болката и траумата влијаат врз вас значи

Наместо тоа, Хана Сторм, директор на „Мрежата за етичко новинарство“ [идентификува „острови“](#) или активности на кои им се радува и кои ги презема кога се чувствува како да се „дави“, како што се патувањата или вечерните состаноци.

Грижете се за својот тим. „Сигурно во Конгресот нема да пратите новинар кој не знае како предлог закон станува закон. Зошто би покривале криминал или катастрофа или војна без знаење за траумата?“, вели Шапиро.

вестување кое несомнено влијае врз одредени групи во вашата редакција и како тие ги процесираат емоциите за да може да произведат објективни и точни извештаи кои ќе им служат на читателите.

Менаџери! Бидете промената. Имајте предвид дека вие сте тие кои покажувате пример. Дали вие се грижите за себе? Дали им праќате мејлови на вработените во ниедно време? Во ред е отворено да зборувате за вашата грижа за себе и да го поддржувате менталното здравје на вашиот тим. На пример, по масовните убиства во двете џамии во Крастчрч, Нов Зеланд, првиот човек на дигиталната редакција на Радио Нов Зеланд, Меган Вилан отворено зборуваше за тоа колку може да биде тешко да се соочи со настанот и му кажа на својот тим дека ќе оди на советување.

Не сте имуни. Моите профили на социјалните мрежи се полни со разговори за грижа за себеси и тоа најмногу од новинарки и ЛГБТ новинари. Можеби е до тоа со кого сум поврзана на мрежите, но Шапиро вели дека мажите новинари се научени од општеството да избегнуваат изразување емоции или да покажат ранливост.

„Тоа додава уште еден предизвик во соочувањето со потребата од грижа за нас самите“, вели тој.

Но, Шапиро исто така подвлекува дека многу почитувани новинари, како Купер, Јунгер и други локални или регионални уредници продолжуваат да покажуваат лидерство околу свесноста за траумата.

„Треба храброст за да побарате помош“, вели Друзин.

Правете мали промени. На грижата за себе гледајте како на ментално и емоционална вежба. Не треба да биде нешто којзнае што, ниту да одзема многу време.

Што е она што ве прави среќни? Обидете се да го правите тоа дополнителни 10 минути секој ден, особено во најтешките денови.

„Секогаш ќе има повеќе и повеќе новинарски работи, и светот има потреба од нас да се фокусираме на проблемите и да ги откриваме „лошите“ работи, но светот исто така има потреба од решенија и светлина – и ние имаме потреба да ги раскажеме сите тие стории како луѓе“, вели Келси Прауд, уредник на дигиталното издание во радио ВАНУ во Вашингтон.

застанете и убаво да размислите за личниот удар кој историја или повеќе поврзани стории го имале врз вас. Но, не паѓајте во стапцијата. Вашиот стрес, вашите чувства и вашата траума се вистински и треба на нив да се работи. Направете брза проверка за депресија и исцрпеност од работата.

Дали се изолирате наместо да се дружите со другари или со фамилијата?

дека ќе имате и подобро разбирање за тоа како траумата влијае врз луѓето за кои пишувате“.

Сите механизми за справување не се еднакви. Лесно е да посегнете по лесно пристапните крофни или пица, да се опиете со алкохол, или други стимуланти само за да чувствувате или да не чувствувате, но на долг рок тоа не е добро за физичкото или менталното здравје.

Препознајте и пофалете ги тешките ситуации исто како и тешките задачи кои ги исполнува вашиот тим. Проверете ги како се. Покажете им ги на вработените вистинските ресурси. Појаснете им дека барањето помош нема да влијае на нивната кариера. Размислете за флексибилност за работните часови и за слободни денови по покривање некоја тешка и трауматична вест. Исто така препознајте из-

Пишуваат:
Крис Елиот и Ајдан Вајт

Организација која во своето име го содржи зборот „етика“, може да се очекува да се соочи со некои незгодни прашања за тоа како достоините аспирации се вклопуваат во реалните закани од политичкиот притисок, корупцијата, па дури и физичките опасности со кои се соочуваат новинарите и медиумите. Крис Елиот и Ајдан Вајт од „Новинарската мрежа за етика“ во својот [текст](#) објаснуваат каде е границата до која секој новинар би можел да оди бранејќи ги новинарските стандарди зависно од условите во кои работи.

Каков совет има „Мрежата за етичко новинарство“ (ЕЈН) за новинарите посветени на етичко новинарство

Ethical Journalism Network

кои работат во угнетувачки и опасни услови?

Вакво прашање беше поставено минатиот октомври, на крајот од презентацијата на ЕЈН во Шри Ланка, на истакната група новинари на сесија наречена „Етичко новинарство е еднакво на одржливо новинарство“.

Во публиката беа радиодифузери, писатели, новинари и уредници со долгогодишно искуство на еден остров со турбулентно минато и сегашност.

Од крајот на војната против Тамилските тигри во Елам во 2009 година, во која се проценува дека повеќе од 150.000 луѓе беа убиени, рангирањето на слободата на печатот во Шри Ланка е подобрена – од 10 поени на 131 во глобалните листинзи објавени од „Репортери без граници“ (РСФ).

Сепак, новинарите се уште се соочуваат со сериозни пречки и опасности. Како што вели РСФ:

„Неколку месеци откако положи свечена заклетва како претседател во јануари 2015 година, Маитрипала Сирисена изјави дека сака повторно да ги отвори сите истраги за убиства на новинарите. Постигнат е одреден напредок во истрагата за убиството на Ласанта Викреамунга, но скоро сите други се уште се неказнети. Новата влада исто така изјави дека новинари-

те веќе не треба да стравуваат поради нивните политички ставови или поради нивното покривање на чувствителни теми, како што се корупцијата и кршењата на човековите права од страна на војската“.

Но, нападите врз новинарот Фреди Гамаж во јуни 2016 и почетокот на 2018-та година ги поттикнаа сомнежите на јавноста и на бранителите на слободата на медиумите. Тамилските медиуми, честопати цел на нападите и цензурата и за време на граѓанската војна, и по официјалното завршување во 2009, се уште се на штрек. Во март 2016 година, министерството за парламентарни реформи и масовни медиуми им нареди на сите редакции на веб сајт да се регистрираат во владата или да станат нелегални.

Само неколку недели по презентацијата на ЕЈН во октомври, Шри Ланка се соочи со нова уставна

Фреди Гамаж

криза кога претседателот Сирисена се обиде да го замени премиерот Ранил Викресминге со поранешниот претседател, Махаб Рапапакса обвинет, меѓудругото за напади врз медиумите. Едно лице беше убиено, а двајца беа повредени откако телохранителите на владиниот министер во Шри Ланка отворија оган врз толпа. Но, институциите на островот, особено судството, останаа цврсти и премиерот Викреминг беше вратен во декември.

Незгодното прашање до ЕЈН во октомври го постави Виџит Де Чикера, кој е новинар и уредник повеќе од 20 години. Подоцна тој допиша:

ЕТИКА И БЕЗБЕДНОСТ ЗА НОВИНАРИ КОИ РАБОТАТ ВО НЕСЛОБОДНИ ЗЕМЈИ

Ниту еден новинар не треба свесно да кажува невестини или лажно да известува

„Ми се чини дека во примената на принципите што ги разликувате во практиката на „одржлива етика“ во новинарство, ние сме виновни за неколку грешки. Прво, ние ги третираме медиумите како монолитни, кога всушност постои традиционална дихотомија помеѓу издавачите и уредниците. Потоа, кога ќе ја додадете „државата“ на тројната низа - прво новинарот, потоа сопственикот и на трето место политичарот, ми се чини дека етиката често се наоѓа во незавидна позиција - и тоа ја изоставува острата политичка прагматика поврзана со политичкото шиканирање“.

Па, каков совет би им дале на новинарите во Шри Ланка кои секојдневно работат во опасни компромитирани средини, земајќи ја во предвид практиката и вашето лично искуство?

Прашањето на Де Чикера не е соодветно, не само поради проблематиките во Шри Ланка. Слични прашања имаме слушнато и во други проблематични средини - Кина и Турција, кои се само две од останатите 30 земји каде што ЕЈН има работно од своето основање.

Ми се чини дека во примената на принципите што ги разликувате во практиката на „одржлива етика“ во новинарство, ние сме виновни за неколку грешки. - Вицит Де Чикера

Друго прашање е како ЕЈН оправдува работење во тие земји, често во партнерство со организации кои всушност се виновни за потешкотиите во кои се наоѓаат новинарите.

Едноставно кажано, како ЕЈН го одржува етичкиот пламен кога работи во земји како Кина и Турција, две водечки земји, каде што цензурата и политичкото зло се практикуваат секојдневно преку пропагандата и дезинформациите?

На пример, во Кина, за да се добие пристап до главните редакции и новинари, ЕЈН работи со државните медиуми и со институциите кои се поврзани со владата, ако не се и дел од самиот државен апарат.

Во последниве пет години работиме со Здружението на новинари на Кина, група која долги години е поврзана со структурата на Комунистичката партија.

Разменивме делегации, воспоставивме здрави работни односи и неодамна заедно започнавме програма со водечка кинеска институција за новинарска обука, Универзитетот за комуникации на Кина.

Нашата цел е да работиме заед-

но за да развиеме алатки за учење на етичко новинарство, да започнеме веб-сајт на кинески јазик за доблестите на етиката, доброто владеење и саморегулирање во медиумите и да одржиме дебати со кинески групи за етички прашања и проблеми, како што е справувањето со говор на омраза, известување за миграција и известување за родови прашања.

Никој овде не е наивен за предизвиците. Без разлика дали работиме во Кина или Турција, ЕЈН ја гледа закана од политичката визија која го потчинува новинарството на пропаганда и влијание од власта.

Но, ние ги користиме можностите секогаш кога тие ќе се појават, за да

разговараме со новинарите, да се ангажираат студенти и млади луѓе и да дебатираат со државните медиуми и креаторите на политиката за разликите во нашите пристапи кон теорија на новинарството.

Ние не мислиме дека промената ќе дојде брзо или лесно, но ја разбираме вредноста на дијалогот меѓу новинарите и медиумските лидери и секогаш ќе ја искористиме слободата што ни е дадена, отворено да зборуваме и да развиваме алатки за обука и информации за клучните етички принципи.

Враќајќи се на конкретното прашање на нашиот колега од Шри Ланка, кога станува збор за етички

предизвици на поединци кои работат во угнетувачка средина, ЕЈН ќе ја обезбеди поддршката која може да ја даде, но не е наша цел да ги поттикне новинарите на бунт или акции кои може да ги доведат во ситуација на лежење во затвор или полошо.

Луѓето во ЕЈН научија да разговараат со новинарите, да споделуваат знаење и алатки за кои се надеваме дека можат да бидат корисни, на пример она што ЕЈН го дефинира како пет основи на новинарството.

Од петте, можеби најтешко е да се постигне независност во угнетувачките држави, било на сопственоста на организацијата или на материјалот што се бара.

Сепак, новинарите никогаш не треба да бидат пропагандисти и јасно е дека многу новинари и уредници избраа да ги напуштат своите организации поради политички закани, наместо да го толерираат тој режим, кој е сротивен од она што новинарството би требало да биде.

Другите фундаментални принципи на ЕЈН се - точноста, непристрасноста, човечноста и одговорноста - кои се практикуваат до одреден степен, дури и во тешки услови.

На пример, точноста е клучна за она што го пишува новинарот, без разлика дали е тоа предизвик на владата или покривање на настан за собирање на фонд за добротворни цели.

Авторитарните земји обично се загрижени за предизвиците на нивниот авторитет, а не за правилата на интервјуирање или идентификување на деца под 16 години. Секогаш постои простор за разумни етички упатства во големината на покриеноста на вести: идејата дека етиката може да се добие дури и во наједноставната човечка размена, во рамките на тие режими е само субверзивна.

Доаѓа момент за многу новинари кога тие се соочуваат со одлука за тоа дали да напишат текст кој може да ја стави нивната работа, слобода, па дури и нивниот живот на ризик. Не постои магична формула за да се донесе таа одлука; тоа е одлука на совеста, која ЕЈН никогаш нема да се осуди да ја донесе или критикува.

Соочени со оваа реалност, најголемиот дел од новинарите се учат на компромис и се учат да преживеат. Тие имаат фамилии кои треба да ги издржуваат, треба да заработат за живеачка, па затоа завземање став на висок принцип и напуштање на работата не е остварлива опција за повеќето.

Но, постојат граници. Ниту еден новинар не треба свесно да кажува невистини или лажно да известува.

Понекогаш, ќе биде невозможно да се продолжи, особено ако пристрасното новинарство ги таргетира правата и животите на другите.

Новинарите треба да знаат каде треба да ја исцртаат линијата и каде не можат да направат компромис. Во кратки црти, ЕЈН ги охрабрува новинарите да го прават она што можат, кога можат, каде можат, да бидат внимателни од закани и љубоморни на нашите стандарди: полека веруваме дека ова е патот за подобра иднина на новинарството.

ВЕРИФИКАЦИЈА И ФАЛСИФИКАТИ:

Воените сили штитат цивили при нападот на хотелот Дусит во Кенија

Етика на современото фото новинарство

Текст на Салим Амин за „Мрежата за етичко новинарство“

Како фоторепортери ние мора да разбереме дека шансите ние да бидеме првите кои ќе ги добијат сликите од некоја криза е речиси иста како да освоиш лотарија! Технологијата не е наш пријател кога станува збор за вонредни вести. Првите фотографии од некој важен настан ќе бидат направени од мобилниот телефон сопственост на некој граѓанин. Нашата работа сега е да обезбедиме позадина, контекст и анализи, да истражуваме и да потврдиме дека содржината не е лажна.

Фотографот Мајкл Камбер кој ги покриваше настаните во Ирак и Авганистан, конфликтите во Африка за Њујорк Тајмс, направи изложба во 2015 година насловена „Променети слики: 150 години наместена и манипулирана документарна фотографија“.

Изложбата, избор на добро познати слики кои изменети, наместени или фалсификувани, е обвинение за некои модерни практики и фото-новинари. Во време кога искусните фотографии се заменуваат со новодојденци или необучени „граѓански новинари“, исто така покренува важни прашања за иднината на професијата поради зголемени сомнежи за автентичноста на фотографиите.

Изложбата, која се состои од повеќе од 40 фотографии, содржи некои потемни моменти во историјата на фото-новинарството. Има доволно материјал за да остави многу новинарски организации засрамени: „Нешнал Географик“ за дигитално преместување на египетските пирамиди; Магазинот „Тајм“ за затемнување на кожата на О. Џеј Симпсон; „Асошијетед прес“ и „Ројтерс“ преместување на дигитално изменети сцени од Блискиот Исток; и „Њујорк тајмс“ за

објавување на сценирана фотографија во 2002 година за момче кое држело играчка-пиштол пред арапска продавница за намирници.

На 15 Јануари 2019 година, на неколку стотина метри од мојот дом и канцеларија во Најроби, Кенија, група на Ал Шабаб започна попладневен терористички напад на објект во кој се сместени хотелот Дусит, како и десетици други мулти-национални канцеларии на компании, банки и ресторани. Тие буквално пукаа во најголемата гужва во 15 часот и поминаа 18 часа во комплексот борејќи се против кениските безбедносни сили.

И локалните и странските дописници беа на местото неколку минути откако започнаа експлозиите и престрелките, а многумина влегоа во комплексот и пред, а и со безбедносните сили.

Фоторепортерите кои направија некои

од најпознатите графички слики на смртта и уништувањето, беа под огромна критика од страна на кениската јавност за објавување на овие фотографии.

На тапет беа ставени шефот на Бирото и уредник на фотографии од „Њујорк тајмс“. Тие објавија фотографии од изрешетани луѓе врз нивните маси и столици, во ресторанот Сикрет Гарден. Негодувањето беше огромно од страна на многу активната онлајн заедница во Кенија. „Њујорк тајмс“ одлучи да ги одбрани шефот на бирото во Најроби и нивниот уредник и тие не ги повлекоа фотографиите. Сеуште постои кампања на Твитер за депортирање на шефот на бирото од Кенија. Сепак, Мак Лејси, еден од постарите уредници во „Њујорк тајмс“ и поранешен шеф на бирото во Најроби, рече дека овој инцидент ќе ги натера суштински да погледнат во нивните интерни упатства и стандарди за фото-новинарство.

Но, автентичноста на фотографиите никогаш не беше доведена во прашање.

Зборувајќи како фоторепортер кој ги покриваше конфликтите околу африканскиот континент, мислам дека сликите беа извонредни земено во предвид под колку екстремни услови и висок притисок беа направени. Знам некои од фоторепортерите кои беа во комплексот и ги направија овие фотографии. Да бев јас таму, без двоумење би ги направил истите фотографии.

Негодувањето беше околу етиката на објавување на овие фотографии. Кенијците и Африканците отсекогаш сметале дека сме негативно претставени од страна на меѓународните медиуми и дека постои еден елемент на „расизам“ во начинот на кој се третираат Африканците, наспроти начинот на кои би биле третирани западните земји во истите околности.

„Њујорк тајмс“, или било кој медиум од западот, не објави фотографии од мртви тела од нападите од 11 септември, од бомбашките напади во Лондон и Париз, или од училиштата и јавните престелки кои се случуваат речиси секоја недела во САД. Моето прашање беше зошто толку брзо ги објавија овие фотографии, и зошто тие толку гласно ја бранат својата одлука, кога имаше повеќе од 9.000 твитови со критика кон нив? Дали има разлика помеѓу африкански

шоп и за дигитално подобрување на фотографиите, отколку што учат како всушност да направаат добри фотографии.

Во суштина, тие се учат како да „измамат“ во училищата, што е сосема спротивно на секое фундаментално правило кое што сум го учел како фотограф уште од детството!

Колку е важно како фотографот пристигнува до финалната фотографија? Слушнав дека многу фотографии се етикетирани како „измамници“ заради либералната употреба на фотошоп за да се заврши фотографијата. За оние кои гледаат на тој начин, претпоставувам дека прекумерната употреба на фотошоп, ја поништува работата во создавањето на вистинска фотографија и ја пренесува во некоја друга форма на уметност.

Но, колкав е соодносот на манипулирање и подобрување на фотографиите. Етиката е важна, но исто така и естетиката. И да не забораваме дека се што создаваме како фотографии, како артисти, е толкување на она што го гледаме околу нас. Изборот на камерата, нагодувањата, составот; ние постојано се наметнуваме на еден или на друг начин врз „реалноста“. Во таа смисла, нема апсолутна вистина.

Но, манипулацијата на сликите за да се смени смислата, контекстот и претставата

Етиката е важна, но исто така и естетиката. - Салим Амин

мртви тела и мртви тела на луѓе од западот?

Јас лично не би се двоумел дали да ги објавам тие фотографии, но исто така не би се двоумел ни дали да објавам фотографии од мртви тела во Њујорк, Лондон или Париз, бидејќи тоа е реалноста на терористички напад. Јас не суерирам дека уредникот на фотографија во „Њујорк тајмс“ свесно помислил дали ја минува етичката линија. Но, знам доволно фото уредници од западните медиуми кои потсвесно би разликувале африканско мртво тело и тело на мртов човек од западот.

МАНИПУЛИРАЊЕ СО СЛИКИ

Студентите по фото-новинарство трошат многу повеќе време за учење на фото-

за настанот претставува измама во моите очи. Имам привилегија да гледам низ стотици илјади фотографии од работата на татко ми и она што ме погодува е суровата вистина во секоја фотографија, вистината и објективноста и чесноста што ја прикажува во секоја фотографија што ја направил.

Јас користам фотошоп на неговите фотографии, но само за да исчистам грабнатинки и нечистотии кои се резултат на возрастa и несоодветното чување, но никогаш за да го сменам контекстот и значењето.

„Различни новинарски организации имаат различни стандарди и различни натпревари имаат различни стандарди. Ова е дискусија која мора да ја имаме пред да го уништиме целиот кредибилитет на фото-новинарството“, изјави Мајк Камбер.

Како Финска победува во војната против лажните вести

Она што е научено од примерот на оваа скандинавска земја може да биде клучно за западната демократија, репортажа на Си-Ен-Ен за успешната борба на Финска против лажните вести

Хелсинки, Финска (Си-Ен-Ен) – Неодамна во Хелсинки група на студенти се собра за да слуша предавање за предмет кој најчесто е далеку од наставната програма во повеќето колеџи.

Стоејќи пред таблата во училиницата во Еспо - образовен центар за возрасни, Јуси Тоиванен ја објаснуваше својата презентација. Слајдот насловен како

„Дали сте биле мета на Руската армија тролови?“ вклучуваше и листа на методи кои се користат за измама на читателите на социјалните мрежи: манипулации со фотографии и видеа, полу-вистини, заплашувања и лажни профили.

Друг слајд, вклучуваше графичон од твитер профил, кој објаснуваше како да се идентификуваат ботови, како да се

откриваат сериски фотографии и слично. Да се утврдува бројот на постови дневно, како да се откриваат неконзистентни преводи и недостаток на лични податоци.

Лекцијата заврши со многу реално, но изманипулирано видео и аудио од Барак Обама за да се потцртаат претстојните предизвици во војната со дезинформации.

Курсот е дел од иницијативата за борба против лажните вести почната од финската влада во 2014 година, две години пред Русија да се замеша во изборите во САД, која вклучува обучување на жителите,

може да се случи ако не преземе ништо.

Финска се соочува со пропаганда поддржана од Кремљ уште од прогласувањето независност од Русија пред 101 година. Но, во 2014 година, откако Москва го анектираше Крим и ги поддржа бунтовниците во источна Украина, стана јасно дека фронтот се прошири – војната со информации се пресели во интернет просторот.

Шефот на оделот за комуникации на премиерот, Тоиванен, вели дека е тешко да се утврди точниот број на дезинформации кои биле

информации. Една година подоцна, Финска донесе американски експерти за да ги советуваат властите како да препознаваат лажни вести, да разберат зошто одредена вест станува вирална и да развијат стратегии како да се борат против лажните вести. Образовниот систем исто така беше реформиран за да се истакне критичкото мислење.

Иако е тешко да се мерат резултатите, изгледа како пристапот да функционира, па сега и други земји гледаат на Финска како на пример за тоа како да се победи во војната против дезинформациите.

Активноста на учениците на часот на Валентина Уито е неодминлива

студентите, новинарите и политичарите како да се борат против лажните информации дизајнирани да создаваат поделби.

Иницијативата е само еден дел од разноврсен, меѓусекторски пристап кој го организира државата за да ги подготви граѓаните од сите возрасти за сложениот дигитален контекст денес, но и во иднина. Нордиската земја која дели 1.338 километри долга граница со Русија, е сосема свесна за се што

насочени кон земјата во последните години, но повеќе се насочени на прашања како што се имиграцијата, Европската Унија, или дали Финска треба да стане полноправна членка на НАТО, нешто на кое Русија воопшто не гледа со наклоеност.

Кога во 2015 година тролоњето доживеа кулминација, Претседателот Саули Ниинисто го повика секој Финец да преземе одговорност во борбата против лажните

„Ова не е проблем само на владата, целото општество е нападнато. Ние го работиме нашето, но задача на секого е да ја штити финската демократија. Првата линија на одбрана се воспитувачките во градинките,“ вели Тоиванен.

ИЗДВОЛУВАЊЕ НА ФАКТИТЕ ОД ЛАГИТЕ

Во француско-финското училиште во Хелсинки, двојазична државна институција, оваа философија е сфатена сериозно.

На часот за општествени студии на Валентина Уито група десеттооделенци дебатираа за тоа кои ќе бидат клучните прашања на изборите за Европскиот парламент. Брексит, имиграцијата, безбедноста и економијата беа споменати при серија кренати раце пред студентите да бидат прашани да изберат тема за анализа.

„Тие првин собраа се што мислат дека знаат за европски-

им се даде предност на вештините кои им требаат на студентите за да ги увидат видовите дезинформации кои ги засенија неодамнешните кампањи за избори во САД и низ цела Европа.

Училиштето неодамна се здружи со финската агенција за проверка на факти „Фактбари“, за да развијат алатка за дигитална писменост за учениците од основните и средните училишта да учат за изборите за европски-

синки и поранешен генерален секретар на Европски училишта.

Тој предупреди дека е чин на одржување рамнотежа обидот да се осигурате дека скептицизмот кај студентите нема да премине во цинизам.

„Многу е здодевно се да проверувате, да не можете да верувате во ништо или во никого на интернет. Мислам дека треба да го запреме ова“, вели 15-годишниот Тату Тукиаинен, еден од

секогаш кога неговите пријатели ќе споделат сомнителни мемиња или чудни текстови тој секогаш прашува за изворот. „Никогаш не можеш да бидеш сосема сигурен“, се согласува Багула.

Тоа е точно оној вид на разговор кој Кивинен се надева дека ќе се развива надвор од училниците.

Ученици помеѓу 5 и 8 години се собираат во библиотеката и

тешко е да се извезува демократија“, додава тој.

„ВАЖНОСТА“ ДА СЕ БИДЕ ФИНЕЦ

Можеби е тешко да се извезува демократија, но лесно е да се увезуваат експерти. Токму ова го направи Финска во 2016 година за да се бори со она што го дефинираше како пораст на дезинформациите кои доаѓаат од профили поврзани со нивниот источен сосед.

потоа да се борат со тоа.

Русија останува на својот став дека ниту се мешала, ниту се меша во домашната политика на други земји.

Зад затворени врати, работилницата на Вилард пред се се фокусира на едно нешто: развивање на силен национален наратив, наместо обиди да се демантираат лажните наводи.

„Финците имаат многу уникатна и специјална доблест, а тоа

Багила и Шемеика се подготвуваат за дискусија

Јуси Туованен ја објаснува својата презентација во образовниот центар за возрасни во Хелсинки

те избори. Сега да видиме дали знаат да ги одделат фактите од заблудите“, вели Уито.

Студентите се поделија по групи, ги грабнаа преносните компјутери и мобилните телефони за да ја истражуваат темата која ја одбрале. Идејата е да бидат инспирирани да станат „дигитални детективи“.

Нејзиниот час е пример за финската наставна програма за критичко мислење која беше ревидирана во 2016 година за да

от парламент. Алатката беше презентирана на експертска група од ЕУ и беше споделена меѓу земјите членки.

„Она што сакаме нашите студенти да го направат, пред да лајкнат или споделат нешто на социјалните мрежи е да размислат двапати – кој го напишал ова? Каде е објавено? Можам ли да ја најдам истата информација од друг извор?“, вели Кари Кивинен, директор на Француско-финското училиште во Хел-

синки на часот на Уито.

Во училишната библиотека, Александар Шемеика (17) и Габриел Багула (18) гледаат видеа на „Јутјуб“ и разговараат за други социјални платформи од каде што ги добиваат нивните информации: „Инстаграм“, „Снепчет“, „Редит“ и „Твитер“, но не и „Фејсбук“ бидејќи „тоа било за стари луѓе“.

„Зборот лажни вести се расфрла насекаде и пречесто“, вели Шемеика објаснувајќи дека

читаат книги и листаат низ социјалните медиуми.

„Она што ние го развиваме тука, комбинирајќи ги проверката на факти со критичкото мислење и гласачка писменост е нешто за кое видовме дека има интерес надвор од Финска“, вели Кивинен.

Но, тој не е сигурен дека овој пристап може да служи како пример за училиштата во други земји.

„На крајот на краиштата,

„Тие знаеја дека Кремљ се меша во финската политика, но немаа контекст за да можат да го интерпретираат тоа. Тие се прашуваа дали тоа значи дека Русија ќе ги нападне, дали е ова војна?“, вели Џед Вилард, директор на Френклин Делано Рузвелт центар за глобална ангажираност при Универзитетот Харвард, кој беше ангажиран од Финска за да ги обучи државните службеници да ги откриваат лажните вести и

е дека тие знаат кои се. А кои се тие е директно поврзано со човековите права и владеењето на правото, нешта во кои Русија во моментов не е силна. Има силно чувство за тоа што значи да си Финец, тоа е велесила“, вели Вилард.

Немаат сите нации таков тип на наратив на кој може да се потпрат како што има Финска.

На пример, додека довербата во медиумите силно опадна во целиот свет, Финска успеа да за-

држи силен регионален печат и јавен радиодифузен сервис. Според Извештајот за дигитални вести на Ројтерс институтот за 2018 година, Финска е на врвот на листите за доверба во медиумите, што значи дека шансите за граѓаните да се свртат кон алтернативни извори на вести се многу мали.

ЗАГАДУВАЊЕ НА ИНТЕРНЕТОТ?

Некои, пак, сметаат дека само учење медиумска писменост и критичко размислување не е доволно и дека мора да биде напра-

ната истражувачка работа поврзана со руското мешање, долго пред тоа да биде поврзано и со изборите во САД во 2016 година.

„Исто како и секоја компанија или фабрика која загадува, а се регулирани за загадување на воздухот, шумите, водите, овие компании ги загадуваат умовите на луѓето. Тие треба да платат за тоа и да ја преземат одговорноста“, вели Аро.

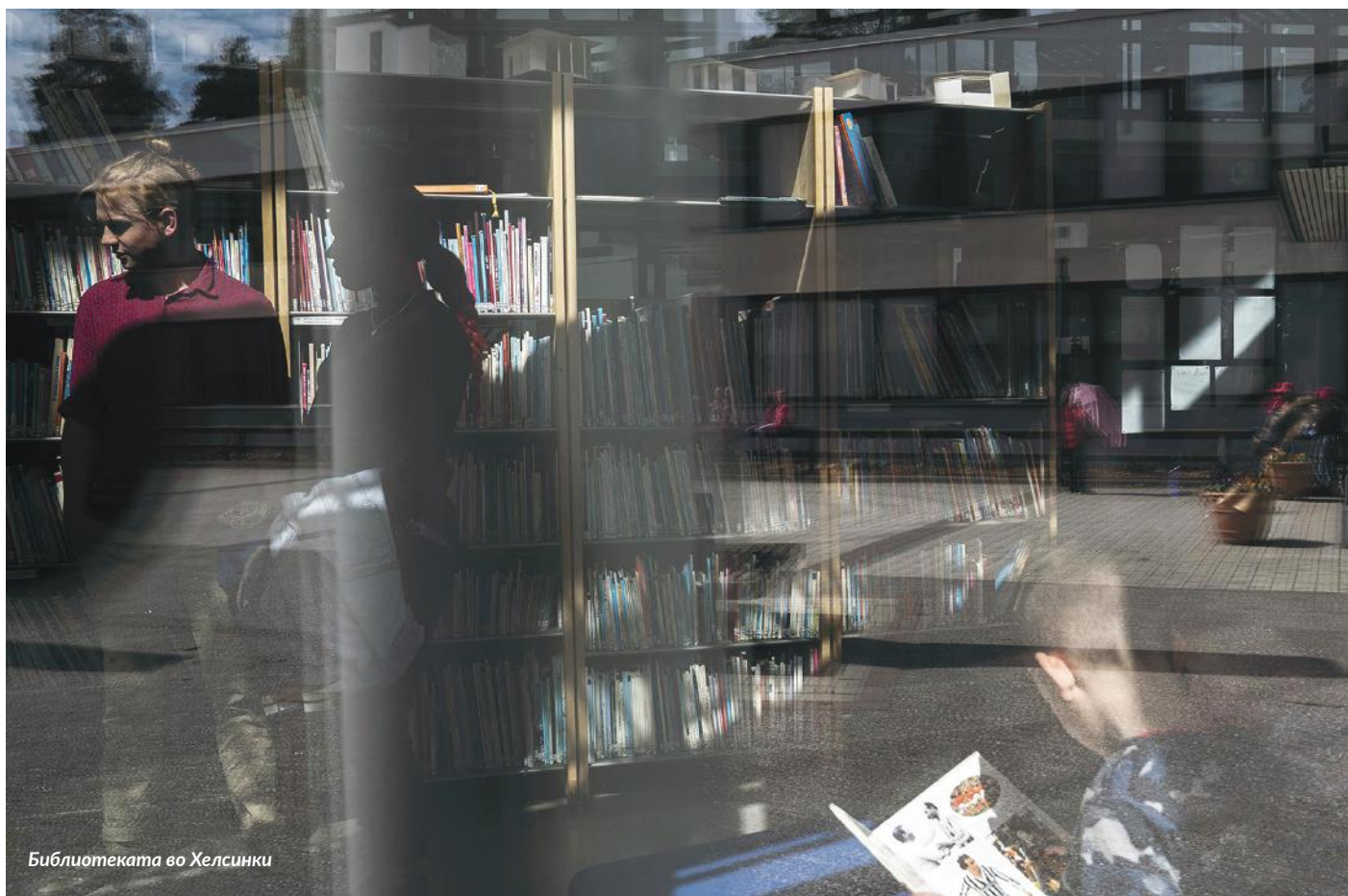
ИГРА БЕЗ КРАЈ

Можеби најголемиот знак дека Финска победува во војната

Финската стратегија беше на тест пред минатомесечните национални избори, со кампањата која се водеше под слоганот „Финска има најдобри избори во светот – размислете зошто“ и ги охрабруваше граѓаните да размислуваат за лажните вести.

Државните органи не нашле докази за руско мешање во гласањето, нешто што Тоиванен го смета за знак дека троловите престанале да мислат на финскиот електорат како на лесна мета.

„Пред неколку години еден од моите колеги рече дека мисли оти Финска победи во првата

Библиотеката во Хелсинки

вено повеќе во делот на компаниите кои стојат зад социјалните медиуми за да го запрат ширењето на дезинформациите.

„Фејсбук, Твитер, Гугл кои им овозможуваат на руските тролови да функционираат... тие треба да бидат регулирани“, вели Јесика Аро, новинарка во финскиот јавен сервис ИЛЕ, која беше опсипана со напади поради нејзи-

против лажните вести е фактот дека други земји се обидуваат да ги копираат нејзините постапки. Претставници од повеќе земји членки на ЕУ, заедно со Сингапур, дојдоа во Финска за да учат за финскиот пристап кон овој проблем.

Од 2016 година, владини службеници имаат обучено 10.000 Финци да откриваат лажни вести.

битка во борбата против странските непријателски информациски активности. Но, и покрај тоа што Финска е прилично успешна, не мислам дека има прва, втора, трета битка, туку дека тоа е игра без крај“, вели Тоиванен и додава: „Ќе биде многу голем предизвик да ги пресретнуваме ваквите активности во иднина. И мораме да бидеме подготвени за тоа“.